

”Luonnollinen suomalaisuus” ja etnosentrismi kahdeksan suurimman puolueen eduskuntavaali-ohjelmissa 2011

MIIKKA PYYKKÖNEN

Johdanto

Vuoden 2010 lopussa päättyneen Suomen akatemian rahoittaman Changing Civil Society: Multiculturalism, Young People and the Finnish Civic Culture -projektin tutkijat tekivät kevään 2011 eduskuntavaalien aikaan analyysija puolueiden vaaliohjelmista¹. Analyysit kohdistuivat vaalipuheissa esiintyvään monikulttuurisuuteen, rasismiin ja kansallisuuteen sekä vaalipuheiden kohteisiin iän ja etnisyyden näkökulmista. Tarkoituksemme oli näin tarkastella aiheita, jotka vaalipuheiden analyysissa monesti sivuutetaan tai jäävät taka-alalle talouden, sosiaalipolitiikan tai yleisemmän poliittisen retoriikan noustessa keskiöön. Kansallisuuden ja etnisyyden, monikulttuurisuuden ja rasismin teemoista erityisen ajankohtaisia teki se, että perussuomalaisten nousun innoittamana ja pelottamana kaikki puolueet olivat kirjanneet entistä hanakammin maahanmuuttoon liittyviä asioita ohjelmiinsa. Samanaikaisesti ”suomalaisuudesta” näyttää tulleen sana ja aihe, joka nousee suurtenkin puolueiden vaalipuheissa esiin selvästi enemmän kuin esimerkiksi kaksissa edellisissä eduskuntavaaleissa. Toisinaan puolueiden ilmauksissa viitataan Suomen ja suomalaisuuden sijaan Eurooppaan ja eurooppalaisuuteen.

Itse tein lähilukuanalyysin kahdeksan suurimman puolueen vaaliohjelmista siitä näkökulmasta, miten suomalaisuus ja suomalainen kulttuuri ohjelmien lausumissa esitettiin ”luonnollisena”, itsestään selvänä tai ensisijaisena suhteessa muihin valtioihin,

kansoihin ja kulttuureihin². ’Luonnollinen suomalaisuus’ ilmenee vaaliohjelmissa sekä näkyvästi että piilevästi. Se on ensinnäkin suoraa ja aiottua puhetta siitä, mitä suomalaisuus on tai mitä sen tulisi olla. Toiseksi se on puhetta hyvistä tai tavoiteltavista kulttuurin tai identiteetin piirteistä, joihin sisältyy oletus suomalaisten ja suomalaisuuden yhdenmukaisuudesta. Lisäksi kansallisuuden essentialisointia ilmenee lausumissa, jotka rakentavat suomalaisten, suomalaisen yhteiskunnan tai järjestelmän – tai jonkin sen osa-alueen (esim. koulutusjärjestelmän) – paremmuutta suhteessa muihin.

Vaaliohjelmien analyysin pohjalta syntyi jako kolmeen tapaan käsitellä suomalaisuutta:

- 1. Ylivertainen ja itsestään selvä suomalaisuus.* Tätä edustavat kahdeksasta suurimmasta puolueesta perussuomalaiset. Myös kristillisdemokraatit on luettavissa kansallisuuslausumiensa perusteella tähän kansallisuuden käsittelytapaan, joskaan eivät niin selvästi kuin perussuomalaiset.
- 2. Kansainvälistyvä suomalaisuus – hallittu moninaisuus.* Tätä edustavat varsin vähän erikseen maahanmuuttoon tai etniskulttuuriseen moninaisuuden huomiota kiinnittäväillä vaaliohjelmillaan kokoomus, keskusta ja SDP.
- 3. Lähtökohtainen moninaisuus.* Puhetapaa tuottavat ensisijaisesti RKP, vihreät ja vasem-

mistoliiitto. Erityisesti etniskulttuuriseen erillaisuuteen huomiota kiinnittävät kaksi ensin mainittua.

Luokittelua voi avata myös poliittisen teorian sanastolla: perussuomalaiset ja kristillisdemokraatit edustavat kansallisuusmerkityksenannoiltaan ”konservatiiveja”; kokoomus, keskusta ja sosialidemokraatit ovat ”kansainvälisyysliberaaleja”; RKP, vasemmisto ja vihreät ”moninaisuusliberaaleja”. Konservatiiveille kansallinen kulttuuri on itsestään selvä ja ensisijainen, sisäisesti yhtenäiseltä näyttävä entiteetti. Kansainvälisyysliberaalit pitävät kansainvälistymistä positiivisena selviönä. Esimerkillisiä ilmentymiä kansainvälistymisestä ovat Euroopan unioni, suomalaistrysten kansainvälistyminen, suomalaisten liikkuvuus koulutuksen ja työn perässä sekä hallittu työperäinen maahanmuutto. Moninaisuusliberaalit puolestaan näkevät edellisen lisäksi kaikenlaisen kulttuurisen moninaisuuden olevan lähtökohtaista ja positiivista yhteiskunnalle. Nämä painottavat muista poiketen humanitaarisen maahanmuuton tärkeyttä vaaliohjelmissaan. Erityisesti RKP ja vihreät nostavat maahanmuuton useaan otteeseen esiin positiivisessa valossa. Nämä puolueet huomioivat myös ”perinteiset vähemmistöt”, erityisesti ruotsinkieliset ja saamelaiset sekä heidän kielijä ja kulttuuripoliittisen sekä vähemmistöoikeudellisen asemansa.

Suomalaisuuden rakentuminen näkyvästi suhteessa ”toisiin”

Kaikki puolueet rakentavat vaaliohjelmissaan suomalaisuutta suhteessa muihin kansoihin tai ryhmiin. Selvästi eniten näin tekevät ne, jotka muutenkin puhuvat eniten suomalaisuudesta ja ovat avoimen nationalistisia eli perussuomalaiset. Kristillisdemokraatitkin käyttävät ”toisia” ja ”toiseutta” rakentaessaan ja suosissaan ymmärtämäänsä suomalaisuutta. Puhetavalle on ominaista nähdä suomalaiset yhtenäisempinä ja yhdenmielisempinä kuin muut. Lisäksi siihen kuuluu tapa ajatella, että suomalaiset arvottavat yksimielisesti ”toisuuden” kielteisiä ja myönteisiä puolia ja että on olemassa jokin yhdenmukainen kansallinen kokonaisuus, josta käsin arvoituksia tehdään.

Puhetapa edustaa vanhakantaista ajatusta monikulttuurisuudesta, joka koostuu toistensa rinnalla

mosaiikkimaisesti elävistä (kansallisista) kulttuureista, joiden rajojen yli ei juuri tapahdu siirtymisiä tai niiden välillä käännöksiä. Tällainen moninaisuus edellyttää vahvaa kansallistunnetta ja kansallisyhpeyttä (esim. PS³, s. 8). Jotta nämä säilyisivät, kansallisia kulttuureja ei pidä sekoittaa sisäisesti eikä keskenään, koska se on ”epäluonnollista”. Tämä näkyy perussuomalaisten tavoitteessa korjata suomalaisen yhteiskunnan ikärakennevääritystä suomalaistaustaisten syntyvyysastetta kasvattamalla: ”Pitkällä aikavälillä kantaväestön keskuudessa syntyvyyden saaminen nousuun on mielestämme helpoin, edullisin *sekä luonnollisin eli toisin sanoen ainut todellinen* ratkaisu väestörakenteen korjaamiseksi” (PS, 24; kursiv. MP). Samaa logiikkaa noudattaen on ”sulaa hulluutta” (PS, 32) ajatella, että esimerkiksi Euroopan unioniin voitaisiin muodostaa muuttumattomista ja yhdenmukaisista kansallisista kulttuureista yksi kansa.

”Konservatiivien” puhetapa perustuu avoimesti pelkoon ja pelotteeseen kansallisen kulttuurin muutoksesta: kun Suomi muuttuu moninaisuuden lisääntymisen tai korostumisen myötä, on suunta automaattisesti – tai ainakin kontrolloimattomana helposti – kohti huonompaa suomalaisten ihmisten ja arvojen kannalta. Siksi on pidettävä kiinni ”toisten” tai ”ulkopuolisten” assimiloimisesta luonnollisesti meille suomalaisille kuuluviin tapoihin ja arvoihin. Tärkeimmäksi nousee ulkomaalaistaustaisten kotouttaminen kieleen ja työelämään.

Maahanmuuttajan kotoutumisen lähtökohtana on työllistyminen, ja sille on annettava kunnan edellytykset. Maahanmuuttajille turvataan oikeus oppia hyvin jompikumpi kotimaisista kielistä oman ammattikielen oppimisen tarve ja koulutustaso huomioon ottaen. [...] Suomessa opiskelevien ulkomaalaisten opintojen osana tulee olla pakollinen, riittävän laaja kielikoulutus, joka antaa mahdollisuuden työllistyä maahamme (KD, 33–34).

Tämä kansallinen tavoite esiintyy myös muilla puolueilla. Vihreitä, vasemmistoliihtoa ja RKP:tä lukuun ottamatta suomenkielen ensisijaisuus tulee perustelluksi pakon sanelemana asiana. Perussuomalaiset nostavat myös esiin ulkomaalaisten maanomistusoikeuden rajoittamisen vedoten kansalliseen turvallisuuteen (PS, 40) ja ”kristillisen tapakulttuurin” itsestään selvyden:

Tulemme ja haluamme tulla toimeen muiden kansojen ja kulttuurien kanssa. Suomessa elämämme kuitenkin suomalaisin ehdoin ja se merkitsee sitä, että me pidämme joulujuhlamme ja laulamme suvivortemme niin kuin tähänkin asti. Perussuomalaiset eivät halua muutoksia myöskään uskonnon opetukseen, eivätkä antaa milläkään uskontokunnalle oikeutta sijoittaa omia "oikeaoppisuusvahtejaan" uskontoa käsitteleville oppitunneille. Koulutuspolitiikan tulee olla kestäväällä kulttuurisella pohjalla (PS, 29; kursiv. MP).

Hyvä maahanmuuttaja on "ylivertaisen suomalaisuuden" -puhetavassa sellainen, joka on arvoiltaan ja tavoiltaan kuin ylhäällä sivistyksen kehitysportaila oleva suomalainen. Suomalaisten kulttuurinen yhdenmukaisuus saa korostetun ja kyseenalaistamattoman aseman, kun sitä tarkastellaan suhteessa tuloikkaisiin.

Tämä merkitsee sitä, että maahanmuuttaja, joka sopeutuu ja pystyy elättämään itse itsensä, on tervetullut. Tavalliset maahanmuuttajat arvostavat samoja asioita kuin tavalliset suomalaisetkin: kohtuullisia veroja, hyvää koulutusjärjestelmää, yhteiskuntarauhaa ja turvallisuutta. Huono maahanmuutto nakertaa pohjaa näiltä vetovoi-matekijöiltä (PS, 41).

Maahanmuuttajille kerrotaan kotouttamisvaiheessa suomalaisen yhteiskunnan periaatteet ja ne maahanmuuttajan kulttuuriset tavat, jotka ovat ristiriidassa lainsäädäntömme kanssa. [- -] Pakolaisten valinnassa otetaan huomioon heidän kulttuuriset edellytyksensä sopeutua Suomeen (KD, 33–34).

Muilla puolueilla ja muissa puhetoissa itsestään selvän suomalaisuuden rakentaminen suhteessa "toisiin" ei ole yhtä usein toistuvaa ja voimakasta. Ulkomaalaisuuteen ja ulkomaalaisiin suhtaudutaan selvästi positiivisemmin. *Kansainvälistyvä suomalaisuus – hallittu moninaisuus* -puhetavassa suomalaisuuden piiri suhteessa muihin rakentuu melko huomaamattomasti sellaisen lausumien kuin "yhdessä kaikkien suomalaisten kanssa" tai "kaikille suomalaisille tulee taata" kautta. Se rajaa viekkaalla mutta tehokkaalla tavalla Suomessa asuvat ulkomaisten kansalaiset ulos "suomalaisuuden projektista". Puhetoissa ulkomaalaisten maahantulon edellytyksenä on sen järkevyy-

den ja laajuuden punnitseminen suhteessa kansalliseen etuun ja resursseihin. Tämä heijastuu mm. humanitaarisen maahanmuuton väheksymisenä suhteessa työvoimamuuttoon:

Jokainen on tervetullut Suomeen tekemään töitä suomalaisilla työehdoilla. Suomesta saa myös hakea suojelua. Humanitaarinen maahanmuutto tulee kuitenkin mitoittaa Suomen valmiuksiin kotouttaa tulijat huolella (kokoomus, 23).

Lähtökohtainen moninaisuus -puhetapa rakentaa volyymiltaan vähäisimmin suomalaista kansallisuutta tai eurooppalaisuutta suhteessa muihin kansallisuuksiin tai etnisiin ryhmiin. Lähtökohtaista on positiivinen ja epäessentialistinen suhtautuminen niin kollektiiviseen itseän kuin toisiin kulttuureihin ja toisen maalaisiin. Puheessa nousee työperäisen maahanmuuton sijaan ja rinnalla – vaikka RKP tätä korostaakin suomalaisen yhteiskunnan taloudellisen edun nimissä – humanitaarinen maahanmuutto. Lähtökohtana "meidän" ja "muiden" kohtaamiselle puhetoissa ovat yhtäältä julkisen tilan yhteiset arvot ja toimintatavat mutta toisaalta myös kulttuuriryhmien yhdenvertaisuus sekä näiden arvon ja oikeuksien tunnustaminen.

Suomen lainsäädäntö ja yhteiset pelisäännöt koskevat meitä kaikkia. Lähtökohtana ei voi olla maahanmuuttajien tai muiden vähemmistöjen sulauttaminen johonkin kuviteltuun muottiin, vaan kaikkien yhdenvertaiset velvollisuudet ja mahdollisuudet (VL, 5).

Yhdenmukaisen ja luonnollisen suomalaisuuden näkyvä rakentaminen

Yhteinen kansallinen identiteetti edistää myös kansalaisten yhteenkuuluvuuden tunnetta, joka on koko yhteiskuntasopimuksen perusta, ja epäitsekkyden ja lähimmäisenrakkauden turva. Isänmaallisuus ja suomalaisuus yhdistävät ihmisiä yli sosiaalisten rajojen, yli tulo- ja luokkien, yli koulutustason, puolue-erimielisyyksien ja aatteellisten vakaumusten. Isänmaallisuus on epäitsekkyttä; tämän oivalluksen johdantelemana jo Snellmankin sanoi nimenomaan kansallistunnon olevan todellista sivistystä (PS, 9).

Näkyvimpiä ”luonnollistetun suomalaisuuden” ilmaukset ovat perussuomalaisten ja kristillisdemokraattien tuottamassa *ylivertainen ja itsestään selvä suomalaisuus* -puhetavassa. Sitä ja vahvaa etnosentrismia rakentavat ensinnäkin otsikkotason lausumat, kuten ”maassa maan tavalla” (PS) tai ”me taistelemme kodin, uskonnon ja isänmaan puolesta” (KD). Ensin mainitussa lausumassa maan tapa ja sen jakaminen ihmisten kesken otetaan itsestään selvyynä ja toisessa isänmaallisuus kytketään kristillisyyteen ja kodin kautta heteroperheeseen. Puhetavassa suomalainen kulttuuri ja kansanluonne -termistöä käytetään ahkeraan. Perussuomalaisten *ylivertainen ja itsestään selvä suomalaisuus* -puhe perustuu arvoihin. Läpi vaaliohjelman arvoja ovat mm. kansallismielisyys ja -ylpeys, ihmisyys, kansalähtöisyys, demokratia, suomalainen identiteetti ja kristillisuus. Nämä kansanluonteeseen lähtemättömästi liitetyt arvot jäävät kuitenkin yleensä avaamatta. Myös kristillisdemokraatit puolustavat kyseenalaistamattomia suomalaisia arvoja. Kristillinen arvopohja laajennetaan heidän ohjelmassaan myös yhteiseurooppalaisiksi.

Kodin, uskonnon ja isänmaan arvot ovat merkinneet suomalaisille vuosikymmenien ajan ahkeruutta, rehellisyyttä, työn ja ihmisarvon kunnioittamista, perheistä huolehtimista ja yhteisvastuuta. Samat arvot kantavat tämänkin ajan yli. [- -] K ristillisdemokraatit toimivat Euroopan unionissa samojen arvojen pohjalta ja edistämiseksi kuin Suomessa. Unionin on tunnustettava kristillinen arvoperintö osana yhteistä eurooppalaista identiteettiä ja sitouduttava siihen avoimesti (KD, 3, 49).

Miksi kansaluonnekuvaus sitten rakennetaan perustelemattoman arvopuheen varaan? Se auttaa ohittamaan yhteiskunnallisen ja kulttuurisen eriytymisen. Maut, toiminta- ja ajattelutavat, sosiaaliset olemisen tavat ja mahdollisuudet ovat moninaistuneet, mutta arvopohja on säilynyt ainakin näennäisesti samana. Arvot voidaan kertoa ääneen, koska sanoina ne ovat pääasiassa yleisesti jaettuina, vaikka niiden ymmärtämisessä ja toteuttamisessa olisikin eroja. Arvopuhe on ”kotonaan” poliittisessa vaaliretorikassa, joka perustuu pitkälti totutun ja tutun alleviivaamiseen. Arvot tulee nimetä myös siksi, että uudet tulokkaat kyseenalaistavat niiden itsestään selvyden.

Mielenkiintoinen ”klangi” suorassa luonnollistuspuheessa on kansallisen kietominen oikeuksiin. Sekä KD että PS peräänkuuluttavat kansakunnan jäsenten historiallisissa prosesseissa luonnollistunutta oikeutta isänmaahansa ja kansansuvereniteettiin. Sitä, ketkä jäävät tämän oikeuden piiriin ulkopuolelle, ei artikuloida, mutta muiden kohtien perusteella heitä ovat ulkomaiden kansalaiset sekä sellaiset suomalaiset, jotka eivät sopeudu itsestään selviin kansallisiin arvoihin ja tapoihin.

Jo puolueemme nimi Perussuomalaiset kertoo, että politiikkamme perustuu Suomen historiaan ja suomalaiseen kulttuuriin. Perussuomalaiset haluavat puolustaa suomalaisten omaa kansansuvereniteettiä, joka merkitsee sitä, että vain ja yksinomaan kansalla, joka muodostaa oman, muista kansoista erillisen kansakunnan, on ikuinen ja rajoittamaton oikeus päättää aina vapaasti ja itsenäisesti kaikista omista asioistaan (PS, 7).

Perussuomalaisten vaaliohjelman kulttuuripoliittinen osio pyrkii kanonisoimaan suomalaisen kulttuurin kulttuurituotteiden, -ilmaisujen ja -identiteettien avulla. Oikeaa ja hyvää kulttuuripoliittikkaa ovat vaaliohjelman mukaan kansallisen historian – erityisesti ”ihmeenä” pidetyn vaurauskehityksen – opettaminen koulussa sankaritarinana, suomen kieleen panostaminen, suomalaisen taiteen (kansallisromanttinen realismi) ja YLE:n kotimainen asiaohjelmatuotanto sekä paikallismuseotoiminta ja kansanmusiikki. Suomalainen ja länsimainen kulttuuri samastetaan sekä asetetaan ensiarvoiseen asemaan: ”Sen sijaan Yleisradion olisi keskityttävä suomalaisen ja laajemmin länsimaisen kulttuurin vaalimiseen tarjoamalla korkealaatuista kulttuuriohjelmaa mm. dokumenttien, teatteriesitysten tai konserttien muodossa” (PS, 10).

Etnosentrismi eli suomalaisen arvojärjestelmän, ominaisuuksien ja tapojen mieltäminen muita paremmiksi on näkyvää *ylivertainen ja itsestään selvä suomalaisuus* -puhetavassa. Samalla tämä hierarkisointi alleviivaa näiden piirteiden olemuksellisuutta: ”Suomalaiset eivät ole sen älykkäämpiä kuin muutkaan kansat, mutta suomalainen tapa tehdä asioita on monilta osin viisasta. Miksi Suomi muuten olisi niin usein positiivisessa mielessä otsikoissa maailmalla?” (PS, 35). Suomalaisuuden ylivertaisuus näkyy myös puheessa maahanmuuttajien velvollisuuksista.

Suomalaisuus asettuu yleisen ihmisyyden yläpuolelle ja tulokkaan pitää toteen näytetysti ansaita se.

Kansalaisuus on palkinto. [- -] Mielestämme kansalaisuuden tulee olla palkinto ja tunnustus jo tapahtuneesta integroitumisesta. Pelkkä Suomessa vietetty aika ei voi olla peruste kansalaisuuden myöntämiselle, ei edes humanitaaristen maahanmuuttajien kohdalla (PS, 44).

Suomalaisiin arvoihin, kansan yhtenäisyyteen ja turvallisuuteen tai suomalaisten toimintamallien hyvyyteen viitataan lähes kaikkien ”kansainvälisyysliberaalien” vaaliteksteissä, mutta se ei toistu yhtä usein ja systemaattisesti kuin ”konservatiiveilla”. Niistä myös puuttuvat näkyvä kytkös puheen toimijoiden kansallisuuteen ja ”muiden” erotteleminen hyvien ja tervehenkisten arvojen ulkopuolelle. Kokoomuksen vaaliohjelma haikailee paikoin kultaista menneisyyttä: suomalaiset olivat ennen yhtenäisempiä, yksimielisempiä ja aktiivisempia. ”Me ennen niin sopuisat suomalaiset olemme alkaneet olla kovasti mieltä kaikenlaisista asioista” (kokoomus, 29). Pääosin kokoomus, kuten keskustakin, kuitenkin välttää nostalgisoimasta entisajan Suomea. Nykyiseen suomalaisuuteen ne katsovat kuuluvaksi suvaitsevaisuuden ja ennakkoluulottomuuden. Kokoomus ja SDP kytkvät Suomen ja suomalaisuuden tulevaisuuden vaaliohjelmissaan Eurooppaan. Näkemysten mukaan uusi kansainvälisempi suomalaisuus ja maan vakaus ja turvallisuus rakentuvat nimenomaan osana Eurooppaa ja sen ylikansallista ohjausjärjestelmää. Tässä kohdin tosin nostetaan esiin ”Euroopan ulkopuolelta” tulevat uhat, kuten terrorismi.

Piilevä etnosentrismi

Piilevät suomalaisia luonteenpiirteitä itsestään selviksi tai muita paremmiksi tekevät lausumat ovat sellaisia, joissa tahattomasti tai huomaamattomasti istutetaan ominaispiirteitä kansallisuuteen: ”suomalaiseen laatuun voi luottaa”, ”meille suomalaisille on tyypillistä, että haasteet otetaan vastaan ja vastuuta kannetaan”, ”meidän yhteinen maa”, sekä ”suomalaisen luonnon ja ruoan puhtaus ja riskittömyys”. Näitä lausumia viljellään vaaliohjelmissa vihreitä ja vasemmistoliittoa lukuun ottamatta läpi puoluekentän. Ne rakentavat itse asiassa Suomea ja suomalaisuutta kyseenalaistamattomammin kuin suorat

tunnelatautuneet ja isänmaalliset ilmaukset. Tärkeässä roolissa ovat metonymisoinnit, kuten ”Suomi ymmärtää maailman muutosta ja viilaa toimintatapojaan tarpeen mukaan” (kokoomus, 18; kursiv. MP). Tässä yksi osa edustaa ongelmattomasti kokonaisuutta eli kokoomuksen ääni toimii koko Suomen äänen metonymiana. Piilevä luonnollistaminen tapahtuu usein maan historiaa koskevien kliseenomaisen kertomusten kautta. Ne korostavat yksilöiden ja yhteisöjen ututteruutta, sitkeyttä, lujaa tahtoa ja yhdenmukaisuutta, etenkin vaikeina aikoina. Nykyisyydestä perussuomalaiset ja kokoomus nostavat tavan takaa esiin suomalaisen sivistyneisyyden. Esimerkkejä löytyy myös tavoitteellisesta tulevaisuuspuheesta: ”Kokoomus haluaa yhdessä kaikkien suomalaisten kanssa tehdä Suomesta kiistatta maailman parhaan maan asua, opiskella, tehdä työtä ja elää vanhaksi” (kokoomus, 33).

Perussuomalaisia lukuun ottamatta vaaliohjelmissa ei nouse selvästi esiin, keitä ’sankarillisen suomalaisuuden’ piiriin kuuluu. Kuva kuitenkin välittyy puhetapojen historiallisesta otteesta esimerkiksi keskustalla ja kokoomuksella: se kuuluu sisukaille korvenraivaajille ja heidän jälkeläisille – verenperinnön mukaiselle kantäväestölle. Myös SDP:n vaaliohjelmissa lähdetään paikoin siitä, että Suomessa on aiemmin kaikki ollut hyvin ja yhteisöllistä, eikä ristiriitoja ole ollut. Meneillään on – talouden kansainvälistyessä – kehityskulku, joka ”uhkaa tasa-arvoa, oikeudenmukaisuutta ja tekee ihmisistä vieraita toisilleen” (sivulla: Tuloeroja on kavennettava). Kristillisdemokraatitkin turvaavat korvenraivaajaretoriikkaan: ”Kristillisdemokraatit tarjoavat äänestäjille vastuullista ohjelmaa, joka nojaa niihin kestäviin arvoihin, joiden varassa Suomi on selviytynyt vaikeammistakin ajoista” (KD, 3). Suomalaisen sisukkuuden tai vastuullisuuden nostagisointi luo kollektiivista mielihyvän tunnetta, joka etnisen ja kansallisen erottelun prosesseissa heijastuu ajatuksena edistyneimmyydestä ja paremmuudesta kansallisuuksien hierarkiassa.

Kantasuomalaisuuteen nojaaminen nousee ”piilevänä” esiin oikeistopuolueilla myös puheessa valtion varallisuudesta. Perussuomalaiset puhuvat suoraan ”sinivalkoisesta pääomasta”. Keskustalaiset toteavat, että ”Suomen menestyksen tulokset kuuluvat kaikille suomalaisille” (keskusta, 7). Muilla (vihreitä ja vasemmistoliittoa lukuun ottamatta) samankaltainen asenne ilmenee ristiriidat ja epätasaisuudet häivyttävänä puheena ”Suomen taloudellisesta edus-

ta”. Kansallismielinen ylpeys suomalaisesta koulutusjärjestelmästä yhdistää kaikkia puolueita. Koulutuksen yliverntaisuus rakentuu jonain, joka kuuluu automaattisesti ja luonnollisesti meihin ja järjestelmäämme. Kaikki eivät kuitenkaan jätä asiaa ”monokansalliseksi”, vaan RKP nostaa esiin sen, että suomalainen koulutus tuottaa menestyksellisesti kielellistä ja kulttuurista ”tuplaidentiteettiä”. Siltikin koulutuksen tuoma menestys rajautuu vain suomen- tai ruotsinkielisille kansalaisille: ”Koulun kulttuurista kantava ja identiteettiä luova rooli on keskeinen tekijä elävälle ruotsinkielisyydelle ja kaksikielisyydelle maassamme” (RKP, 7). SDP:lle ei riitä, että suomalainen koulutus on maailman parasta, vaan meillä on myös maailman paras työelämä. Lisäksi puolue toteaa ykskantaan, että ”meillä on maailman parhaat lääkärit ja hoitajat” (sivulla: Parempaa terveyttä).

Päätelmiä

Yleisellä tasolla kaikki puolueet olettavat suomalaisuuden tietynlaiseksi ja sellaisenaan yleisesti jaetuksi identiteetin piirteiden, tapojen ja arvojen kokoelmaksi. Konservatiiveilla tällainen essentialismi on sekä hyvin näkyvää että kulkee piilevämpänä läpi vaaliohjelmien lausumissa, joissa kansakunnan subjekteiksi hahmottuvat juuriltaan suomalaiset ja suomalaisen elämänmenon hyvyttä korostetaan. Kansainvälisyysliberalistien vaaliohjelmissä tämä oletus on läsnä, mutta tulee esiin epäsuoremmin puheparsissa, joissa painotetaan suomalaisten rehellisyyttä, oikeustajua tai vaikkapa sosiaali- tai koulutuspoliittisen järjestelmän itsestään selvää hyvyttä. Moninaisuusliberalistit puolestaan eivät juuri viittaile suomalaisuuteen, vaan esittävät monikulttuurisuuden olevan kansainvälistyvien yhteiskuntien tosiasia ja suhtautuvat myönteisesti kulttuuriseen erilaisuuteen. Toki voi ajatella, että vihreiden, vasemmistoliiton ja RKP:n tavassa alleviivata länsimaista käsitystä demokratiasta, sivistyksestä, tasa-arvosta ja ihmisoikeuksista on etno-/Eurosentrinen pohjavire. Ohjelmien muu, positiivisesti kulttuurista erilaisuutta korostava aines, vie kuitenkin pohjan tältä tulkinlta.

”Kaikki kansalaiset” ja ”me suomalaiset” ovat tehokkaita retorisia ilmauksia, jotka rajaavat – monesti tarkoittamatta – ulkomaalaiset ulos totuttujen tapojen ja arvojen sekä osin myös oikeuksien ja vel-

vollisuuksien piiristä. Samalla ne yhdessä suurempien nationalististen ilmausten kanssa häivyttävät eroja suomalaisuudesta ja homogenisoivat kansallista kulttuuria. Myös kansainvälisyys- ja moninaisuusliberalistien vaaliohjelmista jää vaikutelma, että suomalaisuuden moneutta ja kerroksellisuutta ei haluta tai osata lähteä suoraan sanoin avaamaan. Mieluummin jätetään puhumatta koko monimutkaisesta ja risti-riitaisesta aiheesta. Tämä ei ole tavatonta, sillä suomalaisuutta tai Suomen kansalaisuutta ei reflektoiden avata minkään puolueen vaaliohjelmassa. Ne ovat luonnollisia asioita, joiden sisältö oletetaan tietynlaiseksi. Avaamattomuus kertoo myös siitä, että puolueet olettavat niitä koskevan ymmärryksen olevan yhteisesti jaettua äänestäjien kesken. Tätä korostaa myös se, että puhe erilaisuudesta ja moninaisuudesta – niin positiivisessa (esim. keskustapuolue, kokoomus, KD ja SDP) kuin negatiivisessa (esim. PS ja KD) hengessä – nousee esiin yleensä puhuttaessa ”toisista”, ulkomaalaisista tai kulttuurivähemmistöistä. Suomalaisuus ei ole sisäisesti kulttuurisesti eriyntynyttä.

Sen lisäksi, että etnosentrinen tai essentialistinen kansallisuuspuhe rakentavat käsitystä suomalaisista yhtenäisenä kulttuuriryhmänä, ne johtavat näkemään poikkeamat, epävakaudet ja uhat kulttuurisina. Suomalaisen yhteiskunnan arvot ja tavat ja suomalaisten toiminta näyttävät oikeellisena nimenomaan kulttuurinsa kautta, mutta ”toisten” tavat tulevat myös tulkituiksi heidän kulttuureidensa kautta. Ihmiset ymmärretään ennen kaikkea kulttuurisina olioina, eikä inhimilliselle käyttäytymiselle tai toiminnalle etsitä taloudellisia, poliittisia, sosiaalisia tai henkilökohtaisia syitä. Täten luonnollistunut kansallisuuspuhe tarjoaa alustan oman yhteisön arvon korostamiselle ja ”toisten” väheksymiselle ja syrjimiselle kulttuurien tai kulttuuripiirteiden perusteella.

VIITTEET

- ¹ Vaaliohjelmat ovat luettavissa puolueiden internet-sivuilla.
- ² Tästä kirjoituksesta on ilmestynyt noin liuskan mittainen hieman muunneltu lyhennelmä Nuorisotutkimuseuran verkkosivujen Kommentti-kanavan kolumniosiossa: <http://www.kommentti.fi/kolumnit/monikulttuurisuus-suomalaisuus-ja-rasismi-puolueiden-vaaliohjelmissa>
- ³ Käytän tekstissäni vaaliohjelmateksteihin viitattessani yli yhden sanan mittaisten puolueiden nimien kohdalla lyhenteitä: PS = Perussuomalaiset, VL = Vasemmistoliitto, SDP = Sosialidemokraattinen puolue, RKP = Ruotsalainen kansanpuolue ja KD = Suomen Kristillisdemokraatit.